

TÜRKİYE'DE YABAN HAYATI LİSANS EĞİTİMİNİN GELİŞİMİNDE ORMAN MÜHENDİSLİĞİ'NİN YERİ VE ÖNEMİ

Şağdan BAŞKAYA¹

¹KTÜ Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü, 61080, Trabzon. baskaya@ktu.edu.tr

ÖZET

Dünyada av ve yaban hayatı ile ilgili eğitiminin geçmişi, Avrupa ve Amerika'da 200 yıl öncesine kadar uzanırken, lisans düzeyinde Yaban Hayatı adını taşıyan ilk bölüm, 1933 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde açılmıştır. Türkiye'de ise lisans düzeyinde Yaban Hayatı adını taşıyan ilk bölüm, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi bünyesinde 2009 yılında, "Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü" adıyla kurulmuştur. Bu bölümün kuruluşuna kadar ülkedeki yaban hayatı eğitimi, Orman Mühendisliği, Biyoloji, Su Ürünleri, Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği ve Ziraat Mühendisliği gibi birçok lisans programı içinde sadece bazı yönlerden kısmi olarak ele alınmıştır. Ancak, bu bölümler içerisinde birçok biyolojik ve ekolojik içerikli dersin yanı sıra doğrudan "Av ve Yaban Hayatı" konusunda ders veren ve yaban hayatı konusunda en donanımlı mühendisleri yetiştiren bölüm, Orman Mühendisliği Bölümü olmuştur. Bu yazıda, dünyada yaban hayatı eğitiminin tarihçesi ve Türkiye'de yaban hayatı eğitiminin gelişiminde Orman Mühendisliği'nin yeri ve önemi ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Av, lisans eğitimi, orman mühendisliği, yaban hayatı.

THE ROLE AND THE SIGNIFICANCE OF FOREST ENGINEERING IN THE DEVELOPMENT OF WILDLIFE UNDERGRADUATE EDUCATION IN TURKEY

ABSTRACT

Although the history of the education regarding game hunting and wildlife dates back to 200 years ago in Europe and in America, the first undergraduate department dedicated to wildlife with the term "wildlife" in its name has been put into operation in 1933 in the United States of America. The first department in Turkey with the term "wildlife" in its name has been put into operation in 2009 in Karadeniz Technical University in the Faculty of Forestry under the name; the Department of Wildlife Ecology and Management. Until then, the wildlife education in the country has been undertaken partially and only from certain aspects in various departmental programs including Forest Engineering, Biology, Fishery Products, Fisheries Technology Engineering and Agricultural Engineering. However, among these departments, the Department of Forest Engineering has had the program directly associated with "Game Hunting and Wildlife" in addition to many courses on biology and ecology and therefore it is the same department to educate the most equipped engineers on wildlife. This article discusses wildlife education in the world throughout the history and the role and the significance of Forest Engineering in the development of wildlife education Turkey.

Key Words: Game, forest engineering, undergraduate education, wildlife.

GİRİŞ

Dünya'da av ve yaban hayatı ile ilgili olarak okullarda verilen eğitimin geçmişi 200 yıl ve daha öncesine kadar uzanmaktadır. Ancak, lisans bölümü düzeyinde dünyanın ilk "Yaban Hayatı Bölümü (Dep. of Wildlife Management)", 20. yüzyılın ilk yarısında,

Amerika Birleşik Devletlerinde, Wisconsin-Madison Üniversitesinde, Prof. Aldo Leopold tarafından kurulmuştur (FWE, 2010). Türkiye’de ise, lisans düzeyinde Yaban Hayatı adını taşıyan ilk bölüm, 2009 yılında, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi bünyesinde, **“Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü”** adıyla kurulmuştur.

Dünya’da yaban hayatı ile ilgili eğitimler genelde ormancılık ve tarım ile ilgili eğitim veren fakülte veya bölümlerin bünyesinde yer almıştır. Bunu, balıkçılık ve son yıllarda adını sıkça duyduğumuz doğal kaynaklar ile ilgili fakülte veya bölümler takip etmektedir. Türkiye’de bugüne kadar lisans düzeyinde yaban hayatı eğitimi ise genelde Orman Mühendisliği başta olmak üzere, Biyoloji, Su Ürünleri, Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği, Veterinerlik ve Ziraat Mühendisliği gibi birçok lisans programı içinde ancak sadece bazı yönlerden kısmi olarak ele alınmıştır. Örneğin, Su Ürünleri, Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği bölümleri yaban hayatının sadece balıklarla ilgili kısmını doğrudan ele alırken, Orman Mühendisliği, Biyoloji, Ziraat Mühendisliği Bölümleri ise Kuşlar, Memeliler, Sürüngenler, Amfibiler, Balıklar ve Böceklerle ilgili konulara yüzeysel veya kısmen öncelik vermiştir. Bu bölümler içerisinde birçok biyolojik ve ekolojik içerikli dersin yanı sıra doğrudan “Av ve Yaban Hayatı” konusunda ders veren ve yaban hayatı konusunda en donanımlı mühendisleri yetiştiren bölüm ise Orman Mühendisliği Bölümü olmuştur.

Bu yazıda, dünyada yaban hayatı eğitiminin tarihçesi ve Türkiye’de yaban hayatı eğitiminin gelişiminde Orman Mühendisliği’nin yeri ve önemi ele alınmaktadır.

Dünyada Yaban Hayatı Eğitiminin Tarihçesi

Dünya’da yaban hayatı yönetiminin temelleri genelde av yönetimi (game management) olarak atılmıştır. Dünyada, av yönetimi ile ilgili olarak okullarda verilen eğitimin geçmişi 200 yıl ve daha öncesine kadar uzanmaktadır. Ancak, lisans bölümü düzeyinde ilk eğitim, 1933 yılında, Amerika Birleşik Devletlerinde, University of Wisconsin-Madison Üniversitesinde Prof. Aldo Leopold için Av Yönetimi (Game Management) adında bir başkanlık kurulması ile başlamıştır. Bundan altı yıl sonra Leopold, aynı üniversitede, dünyanın ilk **“Yaban Hayatı Bölümü”**nü (Department of Wildlife Management) kurmuştur (FWE, 2010).

Avrupa’da da yaban hayatı eğitimi, av yönetimi olarak başlamıştır. Yaban hayatının temellerini oluşturan Av Yönetimi (Game Management) bölümü ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında, 1797 yılında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu döneminde bugünkü Macaristan’da eğitime başlamıştır. Ayrıca, 1806 yılında, bir başka Av Yönetimi Bölümü Avusturya’da eğitime başlamıştır. Macaristan’da kurulan bölümde yaban hayatı tarım ile ilgili birimlerin altında veya içinde ele alınırken, Alman ekolünde ise yaban hayatı ormancılıkla birlikte ele alınan bir konu olmuştur. Daha sonraları Alman ekolü, Macar eğitimi de etkisi altına almıştır. Avrupa’da ilk yaban hayatı eğitiminin temellerinin atıldığı Macaristan’da bugün, Sopron ve Gödöllo’da iki önemli yaban hayatı bölümü bulunurken, bu konuda ekol sahibi Avusturya’da yine iki adet, Almanya’da ise üç adet yaban hayatı bölümü bulunmaktadır. (Kessler et al., 1998).

Dünya’da, Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Avustralya, Japonya, Yeni Zelanda eğitimde birçok gelişmekte olan ülkeye önderlik etmektedirler. Ancak, özellikle Amerika ve Kanada’daki yaban hayatı bölümleri dünyanın birçok kıta ve ülkesindeki yaban hayatı eğitimi ve yönetimine damgasını vuran ülkelerdir (Shaw, 2000). Asya, Avrupa ve Uzak Doğu’lu birçok öğrenci gibi, birçok Afrika kökenli burslu öğrenci bu Üniversitelerde eğitim almakta ve ülkelere dönerek hem eğitim kurumlarında hem de bizzat yaban hayatı yönetiminde görev almaktadırlar. Bunun yanı sıra birçok ülke doğrudan Amerika’daki yaban hayatı programlarına paralel eğitimler sürdürmektedir. Buna en iyi örnek olarak

Romanya verilebilir (Leslie, et al., 1995). Ayrıca bazı ülkeler Amerika'daki derslerin neredeyse tamamını aynı şekilde alırken bazılarını da kendi ülkelerinin ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlemişlerdir. Bu konuda, Amerikan eğitiminden farklı olarak sadece üç ders okutan Hindistanı örnek olarak verebiliriz (Krausman, 1990). Bununla birlikte Amerika ve Kanada'daki yaban hayatı eğitimi birbirinin aynısı olmayıp, ülkelerin gelişim sürecine bağlı olarak çeşitli olayların etkisiyle farklı şekilde verilmektedir.

Avrupa Birliği ise Sokrates ve Erasmus programlarıyla üye ve aday ülkeler arasında öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliğinin artışı özendirirken, kültürel diyalogu geliştirmeyi, Avrupa eğitim ve araştırma alanını yaratmayı, bir ortak Avrupa bakış açısının oluşumunu sağlamayı amaçlamaktadır. Bu hareketliliğin AB ülkeleri arasında karşılıklı anlayış ve dayanışmanın gelişmesine de yardım etmesi beklenmektedir. Benzer bir girişim 1991 yılında da Uzak Doğu'da da başlatılmış ve halen devam etmektedir. (Anonim, 2007).

Bugün Amerika'daki Üniversitelerde yaban hayatı çalışmaları bazı bölümlerde yaban hayatı zararı yani olayın ekonomik boyutuna yönelirken bazılarında ise türlerin biyoloji ve ekolojileri üzerine yoğunlaşmıştır. Bazı bölümler ilk öğretilmesi gereken ve ardından neyin gelmesi gerektiğini tartışırken, bazı bölümler biyolojik prensipleri ve bunların yaban hayatı yönetimine yansıtılmasını tartışmaktadırlar (Peek, 1989). Amerikan eğitiminde 20 yıl önce yaban hayatı yönetiminde halkla ilişkiler bugünkü gibi tartışılmazken, bugün eğitimde çok önemli bir yere sahip olmuştur (Krausman, 1979; Gigliotti and Decker, 1992). Ayrıca, Amerikan eğitiminde yaban hayatı eğitiminin sürekli ve devam eden bir eğitim olması gerektiği de tartışılmaktadır (Peek, 1989; Krausman, 1979). Hatta artık biyolojik çeşitliliğin korunması amacıyla, yani Koruma Biyoloji için, Yaban Hayatı, Orman Mühendisliği, Balıkçılık gibi uygulamalı yönetim bilimleri ile Biyoloji, Zooloji, Ekoloji gibi temel biyolojik bilimler ve Planlama, Eğitim, Hukuk, Veterinerlik, Kimya, Fizik, Coğrafya, Jeoloji, Ekonomi, Politika, Sosyoloji, Antropoloji gibi diğer birçok bilimin disiplinler arası bir eğitim biçiminde, iletişim halinde yer alması gerektiği belirtilmektedir (Jacobson, 1990).

Dünya'da yaban hayatı ile ilgili eğitimler genelde ormancılık ve tarım ile ilgili eğitim veren fakülte veya bölümlerin bünyesinde yer almıştır. Bunu, balıkçılık ve son yıllarda adını sıkça duyduğumuz doğal kaynaklar ile ilgili fakülte veya bölümler takip etmektedir

Günümüzde dünyada dört yıllık eğitim alan mezunlar bile iş bulma sıkıntısı çekerken, birçok iki yıllık yaban hayatı eğitimi verilen bölüm bulunmaktadır. Bir zamanlar çok gerekli olan iki yıllık mezunların iş bulma sıkıntısı çok daha önceden başlamıştır (Ramakka, 1982). Artık, iş bulmadan nasıl bir eğitim verilmesi gerektiğine kadar birçok nedenden dolayı yaban hayatı eğitiminde öğrenci, işveren ve eğiticilerin daha fazla sorumluluk paylaşmalarının gerekliliğine vurgu yapılmaktadır (Matter, 2000).

Türkiye'de Ormancılık Öğretiminin İlk Olarak Ortaya Çıkışı

Ormancılık öğretimi kavramı ülkede ilk olarak 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu tarihe gelinceye kadar ülkede yapılan ormancılık faaliyetleri, padişah fermanı, fetva, emir, vilayet yasaları vb öngörülen sınırlı ve yerel yaptırımlarla düzenlenmeye çalışılmaktaydı (Eryılmaz, 1993). Uzun süre "Dirlik (tımar)" düzeni ile yürütülen ormancılık faaliyetleri, devletin eski gücünü kaybetmesiyle giderek işlemeyen bir sistem haline gelmiştir. Halen söylenegelen "**dirlik, düzen bozuldu**" sözü de buradan gelmektedir. 1839 yılında, ekonomik anlamda güçsüzleşen devletin yeni gelir kaynakları elde etmek adına sonuçta pek başarılı olunamasa da ormanlardan yararlanmayı düzenlemeye çalıştığı görülmektedir.

Ruslarla 1854–1856 yılları arasında yapılan Kırım Savaşı sonrasında 1856 yılında Paris Anlaşması yapılmış ve bu antlaşma hükümlerine göre, Osmanlı Devleti'nin

bünyesinde iyileştirme (islahat) yapılması öngörülmekteydi. Bu nedenle, 1856 yılında Islahat Fermanı çıkarılmıştır. Buna göre, yerli ve yabancı uzmanlardan oluşan Meclis-i Meabir kurulmuş ve bu meclise yol, kanal, demiryolu, endüstri, tarım ve orman işlerinde yapılacak islahat esaslarının incelenmesi görevi verilmiştir. Ormancı delege olarak bu meclise katılmak üzere, 1856 yılında Fransa'dan Louis Tassy ve Aleksandr Stheme adlı iki ormancı uzman getirilmiştir. Bu uzmanlardan Tassy, İstanbul'da bir Orman Okulu kurmak ve meydana getirilecek orman teşkilatının gereksinim duyacağı teknik elemanları yetiştirmekle, Stheme ise ormanlarda incelemeler yapmak ve bir teşkilat kurmakla görevlendirilmiştir. Bu çalışmaların ürünü olarak **17 Kasım 1857** tarihinde **İstanbul'da ilk Orman Okulu** kurulmuş ve böylece Türkiye'de ormancılık başlamıştır (Eryılmaz 1993). Bugüne kadar yaşanan süreçte ormancılık eğitimi sırasıyla;

Birinci Tassy Orman Okulu (1857-1862),

İkinci Tassy Orman Okulu (1867-1868),

Simon Orman Okulu (1869-1879),

Orman ve Maadin Mektebi (1880-1892),

Halkalı Ziraat Mektebi Alisi (1893-1902),

Halkalı Ziraat ve Ormancılık Mektebi Alisi (Yüksek Okul) (1903-1910),

Orman Mektebi Alisi (Yüksek Okul) (1910-1934),

Yüksek Ziraat Enstitüsü Orman Fakültesi (Ankara) (1934-1948)'inde yürütülmüştür.

(Eryılmaz, 1993). Daha sonra, ormancılık eğitimi,

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi (1948-....),

Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi (1963 yılında kurulmuş, ancak 1971-1972 eğitim-öğretim yılında öğrenci almıştır) ve ardından 1993 yılı ve sonrasında,

Artvin, Kahramanmaraş, Çankırı, Isparta, Bartın, Kastamonu ve Düzce'de kurulan 7 adet Orman Fakültesinin eklenmesiyle bugün toplam 9 adet fakültede lisans programı düzeyinde yürütülmektedir.

Orman Mühendisliği Lisans Eğitiminde Yaban Hayatı

Türkiye'deki lisans programlarında Yaban Hayatı ile doğrudan ilişkili konuları en geniş kapsamda içeren dersler, Orman Mühendisliği Bölümlerinde okutulmuştur. Huş, 1974'e göre, Üretim Bilgisi Grubu, İşletme Bilgisi Grubu ve Orman Politikası, Orman İdaresi ve Orman Hukuku Bilgisi Grubu diye üç ana grupta toplanan ormancılık bilim kolları içinde av hayvanları bilgisi dalı da üretim bilgisi grubunun, orman ürünlerini değerlendirme bilim dalı içinde ele alınmıştır. Hess ise av bilgisini, ormancılık bilim dallarının yardımcı bilim kısmında değerlendirmektedir. (Huş, 1974).

Ülkede, Orman Mühendisliği Bölümlerinde, bilinen en eski tarihten beri okutulan ve halen okutulmaya devam eden, yaban hayatı ile doğrudan ilişkili dersin tarihçesine bir göz atacak olursak;

"**Avcılık**" dersi, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'ne bağlı, İstanbul Bahçeköy'deki Orman Fakültesinde 1945 yılına kadar Dr. Tefik Ali ÇINAR tarafından verilmiştir. Henüz bu dersin orman fakültesinde ne zaman verilmeye başlandığı öğrenilememiştir (Çanakçıoğlu ve Mol, 1996). Daha sonra 1945-1950 yılları arasında, "**Av Bilgisi**" adını alan ders, fakültenin Orman Entomolojisi ve Koruma Kürsüsü elemanları tarafından verilmiştir. Av Bilgisi dersi 1950 yılından emekli olduğu 1983 yılına kadar Prof.Dr. Savni HUŞ tarafından okutulmuştur. 1982 yılında çıkan YÖK Yasası'ndan sonra dersin adı "**Yaban Hayvanları Bilgisi**" olarak değiştirilmiştir. 1984 yılına kadar Prof.Dr. Hasan ÇANAKÇIOĞLU tarafından okutulan ders, o tarihten itibaren emekli olduğu 2006 yılına kadar Prof.Dr. Torul MOL tarafından okutulmuştur. Dersin adı 2005 yılında "**Yaban**

Hayatı Bilgisi” olarak değiştirilmiştir (Mol, 2006). KTÜ Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümünde **“Yaban Hayatı ve Amenajmanı”** adıyla okutulan bu ders, halen benzer isim ve içeriklerle, 9 Orman Fakültesinin, Orman Mühendisliği Bölümlerinde okutulmaktadır.

Bugün Türkiye’deki Orman Fakültelerinde okutulmakta olan “Yaban hayatı” dersi; doğal yetişme koşullarında yaşayan yaban hayvanlarının yaşam alanlarını, üremelerini, işletilmelerini, korunmalarını, planlanmalarını içeren ve bu hayvanların morfoloji, biyoloji ve avlanma yöntemlerini inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Mol, 2006).

Bu konudaki dersin yanı sıra Orman Mühendisliğinde okutulan Silvikültür, Orman Bakımı, Orman Amenajmanı gibi birçok ders yaban hayatını koruyan ve geliştiren ormancılık çalışmalarının nasıl yapılması gerektiğine ilişkin önemli konular içermektedir. Ayrıca yine yaban hayatı ile doğrudan ilişkili ve diğer bölümlerde okutulan derslerle benzer içeriklere sahip olan, Orman Zoolojisi, Botanik, Tohumlu Bitkiler, Orman Entomolojisi, Su Ürünleri, Orman Ekolojisi gibi dersler de azımsanmayacak oranlarda krediye sahiptir. Ancak, Orman Mühendisliği Bölümünde de halen olduğu gibi uzun yıllar boyunca Yaban Hayatı ile ilgili konular hep göz ardı edilmiş, ikinci plana itilmiş ve bu konuya gereken önem verilmemiştir.

Ormancılık Yetki Yasasında Yaban Hayatı

Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkındaki, ormancılık camiası tarafından kısaca “Yetki Yasası” olarak bilinen 5531 sayılı kanunda, **Orman Mühendislerinin faaliyet konuları** arasındaki, yaban hayatı ile doğrudan ilişkili konular aşağıda sıralanmıştır (Anonim, 2006).

- Orman alanlarında **av ve yaban hayvanlarının** çoğaltılması, envanter çalışmaları ile orman ekosistemleriyle doğrudan ya da dolaylı habitat bağlantısı olan yaban hayvanlarına ilişkin olarak avlak, koruma alanı ve rezerv alanı tefriki, plânlaması, tesisi, yönetimi işlerini yapmak.

- **Orman içi su kaynaklarının** geliştirilmesi, etüt, envanter, plânlama ve projelendirme çalışmalarını yapmak.

- Millî parklar, orman içi dinlenme ve mesire yerleri ile orman içi rekreasyon alanlarının tespit, tefrik, envanter ve düzenlenmesi, rekreasyon yönetimi ve işletmeciliği, uzun devreli gelişme plâni çalışmaları,

- Orman kaynakları plânlaması,

- Orman ekosistemlerine ait flora ve **fauna**yla ilgili iş ve işlemleri yapmak.

Burada sıralanan faaliyetlerin yaban hayatı ile doğrudan ilgili birkaç ders ile başarılı bir şekilde gerçekleştirilmeleri ancak bir hayaldir. Benzer şekilde, Orman Mühendisliği Bölümü ülkede sadece Yaban Hayatına değil esasen Peyzaj Planlama gibi birçok bölüme de önderlik etmiştir. Bir zamanlar Orman Mühendisliği Bölümlerinde zorunlu olarak okutulan Peyzaj Planlama ile ilgili dersler, bugün artık çoğu bölümde seçmeli ders olarak dahi okutulmamaktadır. Ayrıca, ülkede birçok peyzaj mimarlığı bölümü kurulmuş olup, bugün orman mühendisliği yetki yasasında bahsedilen birçok faaliyeti kendilerinin yapmaya yetkili olduklarını iddia etmektedirler. Bu nedenle ihalelere itiraz ederek mahkemeye başvuran peyzaj mimarlarının itirazları sonucu, birçok yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir.

Ülkede Yaban Hayatı Yönetimindeki Başarı Durumu

Türkiye’de yaban hayatı yönetiminde maalesef gereken başarı elde edilememiştir. Bunun en önemli nedenleri arasında, üniversitelerde verilen yetersiz yaban hayatı eğitiminin yeri çok büyüktür.

Avrupa’da, Av ve Yaban Hayatı Yönetiminin tarihsel gelişim süreci boyunca, av hayvanlarının genelde ikincil ürün olarak görülmesi, ormanlık alan sahipleriyle bugün bile devam eden, sürekli bir çatışma yaşanmasına neden olmuştur (Kessler et al., 1998). Avrupa, bu görüşten kurtulmuş olsa da, Fransız ve Alman eğitim sisteminin etkisinde gelişen Türkiye ormancılığı ve yaban hayatı yönetimi bu ikincil ürün görüşünün etkisinden uzun yıllar kurtulamamıştır.

Yaban hayatı konusunda Türkiye’de 1990’lı yıllara kadar yönetici konumunda olan Orman İşletme Şefleri ve halen bu görevi icra eden Milli Park Mühendislerinin çoğunu yetiştirmiş bulunan Orman Mühendisliği Bölümlerinde dahi **bu konu hep göz ardı edilmiştir**. Uzun yıllar boyunca, çok fazla önemli olmayan bir çalışma alanı olarak görülen yaban hayatı konusu yeni yeni fark edilmeye başlanmıştır. Önceden bu konuda çalışacak olan genç araştırmacılara kolay bir çalışma alanını seçtiği ve boş işlerle uğraştığı söylenirken bugün durum bunun tam tersine dönmeye başlamıştır. Zira, artık pek çok kimse yaban hayatı çalışmanın, ülkede yaşanan dört mevsimin en zorlu günlerinde, en zorlu arazi şartlarında kamp kurarak, büyük bir sabırla çalışılması gereken bir konu olduğunu anlamaya başlamıştır. Uzun yıllar boyunca üniversitedeki eğitim sırasında gereken önem verilmeyen bu konu, haliyle bu konuda görev yapan yöneticiler tarafından da ikinci plana itilmiştir.

Ülkede yaban hayatının itici gücü konumundaki Orman Mühendisleri’nin neredeyse tamamı, uzun yıllar boyunca ormanlık alanlarda **“tomruk işletmeciliği, odunculuk”** yapıldığını kabul etmektedirler.

Yaban hayatı’nın Orman Mühendisliği eğitimi ve uygulamalarında ikinci plana itilmişliğini, “Av Bilgisi” dersini 1950 yılından emekli olduğu 1983 yılına kadar okutan rahmetli Sn. Prof.Dr. Savni HUŞ, Av Hayvanları ve Avcılık adlı kitabının ilk sayfasında şu şekilde dile getirmiştir;

“Ormandan, odundan başka elde edilen ürünlere klasik ormancılık literatüründe orman yan ürünleri adı verilmektedir. Bu ad, oduna asal madde denildiğinden bundan başka olan diğer orman ürünlerini belirtmek amacıyla verilmiş ve aslında pek de yerinde olmayan bir deyimdir. Zira, yan ürün deyimi altında sözlük anlamıyla önemi ikinci derece veya sekonder nitelikte bir obje anlaşılmaktadır. Halbuki adı geçen ürünlerden çoğu ekonomik önem ve değer bakımından bazen asal ürün olan odun kadar kıymet ifade eden bir hüviyete sahip olmakta ve bazı hallerde bunu dahi geçmektedir.”

Yani, av ve yaban hayatı ile doğrudan ilgili yegane dersin okutulduğu bu bölümün öğretim üyeleri dahi, av ve yaban hayvanlarına **ikincil ürün** olarak bakmayı uzun yıllar sürdürmüşlerdir. Nihayet bu bakış, son yıllarda yerini, **odun dışı orman ürünleri** yaklaşımına bırakmıştır.

Oğurlu, Yaban Hayatında Envanter adlı eserinin girişinde, ülkede bugüne kadar yaban hayatının yeterince korunamamasını ve bilhassa kaçak avcılığın tamamen önlenemeyişini, bu konudaki organizasyon ve kanunların yetersiz kalmasının yanında yaban hayatı kaynaklarının envanterinin gerçekleştirilmemiş olmasına başlamaktadır (Oğurlu, 2003). Yani esasen yaban hayatının göz ardı edildiğini vurgulamaktadır.

Bir ülkede yaban hayatı yönetimindeki başarıyı ölçmenin önemli yollarından birisi, avlattırılabilen yerli yaban hayvanı sayısıdır. Anavatani Mezopotamya ve Anadolu olan **Alageyik (Dama dama)** bugün ülkede sadece Antalya, Düzlerçamı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası içinde sayıları en fazla 70-100 rakamları ile ifade edilen yok olmaktadır bir

popülasyon büyüklüğüne düşmüşken, sonradan yerleştirildiği Almanya, Fransa, İspanya, Polonya, Avusturya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi birçok ülkede on binlercesi avlatılan bir türdür. Türkiye'ye yakın büyüklük, nüfus ve yaşam alanları içeren Almanya'da bu hayvandan yılda ortalama 50 bin adet avlatılırken (FACE, 2010), Türkiye'de bu türün neslinin yok olma sınırında olması, durumu özetleyen acı bir gerçektir. Almanya, yılda 1.200.000 adet **Karaca (*Capreolus capreolus*)** avlatabilirken (FACE, 2010), bu tür için önemli bir potansiyele sahip olan Türkiye, halen yılda 10 ve katları ile ifade edilebilen çok düşük sayıda Karacayı avlatabilmektedir (Anonim, 2010).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Orman Mühendisliği Bölümü çok uzun yıllardan beri, ülkede özellikle kuşlar ve memeliler başta olmak üzere yaban hayatı konusunda en donanımlı mühendisleri yetiştirerek, bu konudaki eleman açığını elinden geldiğince karşılamaya çalışmıştır. Avrupa ve Amerika'da 200 yıldan fazla bir geçmişe sahip olan av yönetimi eğitimi, 1939 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde, University of Wisconsin-Madison Üniversitesinde "**Yaban Hayatı Bölümü**"nün kurulması ile bu konudaki ilk bölümüne kavuşmuştur. Türkiye'de ise, üniversitelerde lisans düzeyinde doğrudan herhangi bir programı bulunmayan, yıllardır ihmal edilen, kısmen veya ikincil bir konu olarak diğer bölümlerin içerisinde ele alınan bu bölüm, nihayet Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi bünyesinde, 2009 yılında kurulmuştur. Ülkenin bu ilk "**Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü**"nün kurulması ile Orman Mühendisliği Bölümü de, yaban hayatı konusundaki önemli misyonunu tamamlamıştır. Bundan sonra, Orman Mühendisliği Bölümü artık yavaş yavaş bu konuda üstlendiği sorumluluğu asıl sahibine devrederek asli faaliyetlerine daha fazla ağırlık verebilecektir.

KTÜ Orman Fakültesindeki Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü'ndeki eğitim genel itibarıyla, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki üniversitelerle paralel birçok ders içermektedir. Eğitim konuları, yani dersler, buralardan gelecek veya buralara gidecek olan öğrenci veya akademisyenlerin çok büyük bir sorunla karşılaşmayacakları şekilde planlanmıştır.

KTÜ'de kurulan bu ilk "**Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi Bölümü**"nün ardından, diğer birçok Orman Fakültesinde de bu konuda bölüm açma girişimleri başlatılmıştır. Almanya'da 3, Avusturya'da ve Macaristan'da 2'şer adet yaban hayatı bölümü göz önüne alındığında, Türkiye'de de bu bölümden en fazla 3 veya 4 adet açılmasının fazlasıyla yeterli olacağı düşünülmektedir. Ayrıca tek bir bölümde okuyan öğrenci sayısı bile bugün çok fazla sayıda iken, bu konuda eğitim veren iki yıllık bölüm sayısı da çok fazla artırılmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2006. Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği Ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanun. Resmî Gazete, Sayı: 26222.
- Anonim, 2007. TC YÖK, Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, Ankara, 2007.
- Anonim, 2010. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Av ve Yaban Hayatı Dairesi, Av Turizmi İstatistikleri, 1981-2010.
- Çanakçıoğlu, H. ve Mol, T., 1996. Yaban Hayvanları Bilgisi. İÜ Orman Fakültesi Yayın No: 3948, ISBN No: 975-404-424-4, İstanbul, 550 s.
- Eryılmaz, A.Y., 1993. Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi'nin kuruluşu ve eğitim-öğretim etkinliklerinin tarihsel gelişimi, KTÜ Genel Yayın No: 168, 100 s.
- FACE, 2010. http://www.face.eu/National_Info_Sheets. 20 Ekim 2009.
- FWE, 2010. <http://forestandwildlifeecology.wisc.edu/aboutus.htm>. 20 Ekim 2009.
- Gigliotti, L.M. and Decker, D.J., 1992. Human Dimensions in Wildlife Management Education: Pre-Service Opportunities and In- Service Needs, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 20, No. 1, pp. 8-14.
- Huş, S., 1974. Av hayvanları ve avcılık, İÜ Orman Fakültesi Yayın No: 1971, Kutulmuş Matbaası, İstanbul, II. Baskı, 406 s.
- Jacobson, S.K., 1990. Graduate Education in Conservation Biology, *Conservation Biology*, Vol. 4, No. 4, pp. 431-440.
- Kessler, W.B., Csanyi, S., Field, R., 1998. International Trends in University Education for Wildlife Conservation and Management , *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 26, No. 4, Commemorative Issue Celebrating the 50th Anniversary of "A Sand County Almanac" and the Legacy of Aldo Leopold , pp. 927-936.
- Krausman, P.R. and Johnsingh, A.J.T., 1990. Conservation and Wildlife Education in India, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 18, No. 3, pp. 342-347.
- Krausman, P.R., 1979. Continuing (?) Education for Wildlife Administrators, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 7, No. 1, pp. 57-58.
- Leslie, D.M., Ionescu, J.O., Tisescu, A. and Nicolescu, N.V., 1995. Wildlife Conservation and Education in Romania, *Wildlife Society Bulletin*, Vol.23, No.1, pp.12-17.
- Matter, W.J., and Steidl, R.J., 2000. University Undergraduate Curricula in Wildlife: Beyond 2000, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 28, No. 3, pp. 503-507.
- Mol, T., 2006. Yaban Hayatı (Orman Mühendisliği Öğrencileri İçin). İÜ Orman Fakültesi Yayın No: 4643, ISBN No: 975-404-766-9, İstanbul, 425 s.
- Oğurlu, İ., 2003. Yaban Hayatında Envanter. TC Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müd., Av ve Yaban Hayatı Dairesi Başk., Isparta, 207 s.
- Peek, J.M., 1989. A Look at Wildlife Education in the United States, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 17, No. 3, pp. 361-365.
- Ramakka, V.F., 1982. Wildlife Education in 2-Year Colleges, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 10, No. 4, pp. 389-392.
- Shaw, W.W., 2000. Graduate Education in Wildlife Management: Major Trends and Opportunities to Serve Int. Students, *Wildlife Society Bulletin*, Vol. 28, No.3, pp. 514-517.